

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

 <http://dx.doi.org/10.22067/PG.2024.77071.1152>

پژوهشی

نقش چالش‌های سازماندهی فضا و تاثیرات آن بر عدم توسعه انرژی‌های فسیلی استان ایلام

عبدالصاحب نادری (دانشجوی دکترای جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، گروه جغرافیای سیاسی،

تهران، ایران)

naderi.saheb@gmail.com

رضا تاجفر (استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، گروه جغرافیای سیاسی، تهران، ایران .

نویسنده مسئول)

r.tajfar31@gmail.com

چکیده

همواره انرژی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تولید و همچنین به عنوان یکی از ضروری‌ترین محصولات نهایی، از نظر اقتصادی دارای اثرات قابل توجهی است. کشور ایران نیز با داشتن ظرفیت‌های عظیم انرژی، در رده دوم تولید انرژی در سطح جهان قرار دارد و این در حالی است که کشور ایران با مشکلات عدیده اقتصادی به خصوص در دهه‌های اخیر مواجه بوده است. استان ایلام نیز که دارای بیشترین ذخایر انرژی فسیلی در سطح کشور می‌باشد، همواره به عنوان یک استان محروم و فاقد توسعه انسانی محسوب می‌شود. در این راستا یکی از راهکارهای برون رفت استان ایلام از بحران‌های اقتصادی و عدم توسعه یافتگی، مدیریت و بکارگیری انرژی‌های فسیلی در سطح شهرستان‌های استان می‌باشد. در این زمینه تحقیق حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و کاربردی به رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و توسعه انرژی‌های فسیلی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون، پرداخته است. جامعه آماری از کلیه متخصصان و اساتید حوزه مربوطه تشکیل شده که حجم نمونه آن تعداد ۸۲ نفر تخمین زده شد. تحلیل یافته‌ها بر اساس مدل میانگین و ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار spss و مدل swot انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که در این زمینه میان چالش‌های سازماندهی فضا در استان ایلام و عدم توسعه انرژی‌های فسیلی رابطه معناداری وجود دارد و نتایج جدول سوات نشان داد که استراتژی جایگاه انرژی‌های فسیلی در راستای توسعه شهرستان‌های ایلام در وضعیت رقابتی خفیف قرار دارد .

واژگان کلیدی: انرژی فسیلی، سازماندهی فضا، سوات، ایران، استان ایلام.

مقدمه

توسعه اقتصادی که برای مدت‌های طولانی پدیده‌ای مطلقاً خوب تصور میشد، با مرور زمان و آشکار شدن هزینه‌های فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی آن، به عنوان شمشیر دو لبه در نظر گرفته شد که همزمان آفریننده و مخرب ارزش‌ها بود. در این شرایط نظریه پردازان سعی داشتند با تعریف شاخص‌های ترکیبی جدیدتر تا حدودی داوری پیرامون میزان رشد اقتصادی و توسعه را به واقعیت نزدیکتر سازند و در واقع ماهیت چند بعدی توسعه را بیشتر مدنظر قرار دهند. (Sabet & Janat, 2017)

پیشرفت تکنولوژیک نیز می‌تواند هزینه واقعی مصرف انرژی را کاهش داده و رشد اقتصادی را افزایش داده و همچنین توسعه منطقه‌ای سکونتگاه‌های انسانی را به همراه داشته باشد. (Chang, Yeh, & Chen, 2014)

در حال حاضر بکارگیری انرژی به خصوص انرژی‌های فسیلی، نوعی از مسیرهای رسیدن به توسعه محسوب می‌شود که در آن مفاهیمی نظیر تساوی و برابری در کنار توجهات ژئوپلیتیک، محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی مد نظر است و امروزه علی‌الخصوص در کشورهای توسعه یافته انرژی به منزله موتور توسعه زیرساخت‌ها، توسعه حمل و نقل، توسعه اقتصادی، اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنین تلقی می‌شود و در سوی مقابل یکی از مهمترین رویکردهای توسعه مبحث چگونگی استفاده بهینه از منابع انرژی به خصوص انرژی‌های تجدیدناپذیر (سوخت‌های فسیلی) است. استفاده بهینه از سوخت‌های فسیلی می‌تواند به اشتغال ساکنین آن مناطق، افزایش درآمدهای مردم محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب و کار و افزایش سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های خصوصی و سرمایه‌گذاران خارجی بیانجامد (Salim, 2020:4).

این میان اکثریت کشورهای خاورمیانه مانند ایران بدون پرداخت هزینه‌های گزاف و تنها با تقبل هزینه‌های استخراج، به طور وسیعی امکان بهره‌برداری از این منابع را دارا هستند و دلایل متعددی سبب شده که امروزه این منابع در ایران نه تنها پیشرفت استان‌ها و سکونتگاه‌های انسانی را در ایران همراه نداشته باشد، بلکه مشکلات متعددی مانند ضعف سازماندهی فضا، ضعف‌های مدیریتی و عدم توجه کافی به این منابع سبب شده که استان‌های دارای انرژی‌های فسیلی امروزه جزو محروم‌ترین استان‌های کشور باشند. بر اساس نتایج پژوهش‌های وزارت کشور در زمینه سطح توسعه در استان ایلام در سال ۱۳۹۷، نشان داد که استان ایلام از جمله استان‌های محروم کشور محسوب می‌شود. بر اساس آمارهای اقتصادی وزارت کشور در سال ۱۳۹۷، بررسی وضعیت نیروی انسانی و اشتغال استان ایلام نشان داد که از جمعیت این استان بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران یعنی ۵۸۰.۱۵۸ نفر، تنها ۳۹.۳ درصد آنان از نظر اقتصادی فعال می‌باشند و ما بقی به عنوان بیکار در جستجوی کار محسوب می‌شوند. همچنین بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران نرخ بیکاری در استان ایلام در سال ۱۳۹۷، با نرخ بالای ۱۲.۶ در رتبه‌های بالایی بیشترین میزان بیکاری در کشور ثبت

شده است (Garavand, et al, 2018:27). علاوه بر عوامل مذکور پایین بودن نرخ مشارکت‌های اقتصادی، عدم سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، پایین بودن تولید ناخالص داخلی، کاهش جمعیت خصوصا در ده سال اخیر و پایین بودن کیفیت زندگی ساکنین استان، از جمله عواملی است که استان ایلام را در چارچوب استان‌های محروم کشور قرار داده است و در این میان نکته قابل تامل این مساله است که استان ایلام دارای بیشترین منابع انرژی‌های فسیلی در سطح استان‌های ایران و حتی در سطح خاورمیانه است. در حال حاضر ۱۵٪ منابع گازی کشور و همچنین ۴٪ منابع نفتی ایران در استان ایلام قرار دارد. بر اساس آمارهای مرکز مطالعات استناداری ایلام نیز، در سال ۱۳۹۸، روزانه بیش از ۲۳۰ هزار بشکه نفت و سالانه یک و نیم میلیارد مترمکعب گاز در این استان تولید می‌شود و سرمایه‌گذاری‌ها بر روی صنعت پتروشیمی و صنایع مرتبط با انرژی‌های فسیلی می‌تواند نقش بسزایی در ارتقاء جایگاه توسعه استان ایلام ایفا نماید. همواره مزایای متفاوتی برای توسعه کاربرد انرژی‌های فسیلی در استان ایلام می‌توان متصور بود که عموماً وابسته به شرایط محلی، ویژگی منابع جایگزین و نگرانی‌های اجتماعی است و از جمله مزایای بکارگیری انرژی‌های فسیلی می‌توان به افزایش امنیت عرضه انرژی، تحریک رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال، افزایش سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های خصوصی، افزایش میزان درآمد سرانه و افزایش تولیدات ناخالص داخلی اشاره نمود و همچنین افزایش بکارگیری سوخت‌های فسیلی می‌تواند در افزایش دسترسی به منابع انرژی پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در روستاها نیز مثمر ثمر واقع گردد. از جهاتی دیگر استان ایلام به واسطه موقعیت قرارگیری در غرب کشور و هم‌مرزی با کشور عراق از یک طرف و برخورداری از ذخایر غنی گازی و نفتی از طرف دیگر، دارای موقعیت استراتژیکی به لحاظ تأمین امنیت منابع انرژی است. این استان در طی دوران هشت ساله جنگ تحمیلی در خط مقدم جنگ قرار داشته و از اینرو در چارچوب امنیت انرژی فسیلی کشور از جایگاه مهمی برخوردار است. با توجه به مرزی بودن استان ایلام، همواره استان‌های مرزی با چالش‌های جرائم متعددی نظیر تردهای غیرمجاز مرزی، تحرکات عناصر مسلح غیرقانونی، قاچاق سوخت و انسان و اسلحه مواجه بوده‌اند که این مسائل ناامنی را نیز در مناطق مرزی به همراه داشته است (Jabbarnejad et al, 2019). علاوه بر عوامل مذکور پایین بودن نرخ مشارکت‌های اقتصادی، عدم سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، پایین بودن تولید ناخالص داخلی، کاهش جمعیت خصوصا در ده سال اخیر و پایین بودن کیفیت زندگی ساکنین استان، از جمله عواملی است که استان ایلام را در چارچوب استان‌های محروم کشور قرار داده است و از این رو با توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های استان ایلام در زمینه انرژی‌های فسیلی و تاثیرات بکارگیری این توانمندی‌ها در پنج بعد ارتقاء کمی و کیفی زیرساخت‌ها، افزایش درآمدهای ملی، افزایش رفاه عمومی، افزایش اشتغال و افزایش تولید حوزه‌های پتروشیمی، صنایع و .. به تفکیک تمامی شهرستان‌های

استان ایلام می‌پردازد و در این میان نکته قابل تامل این مساله است که حفظ تعادل و کاهش عدم تعادل و اولویت بندی مناطق به لحاظ برخورداری از امکانات و خدمات یکی از اهداف اساسی آمایش سرزمین است (Meshkini et al, 2019). بر همین اساس استان ایلام دارای بیشترین منابع انرژی‌های فسیلی در سطح استان‌های ایران و حتی در سطح خاورمیانه است که بکارگیری این عوامل می‌تواند تاثیرات زیادی در جهت افزایش اشتغال، کاهش بیکاری، بهبود زیرساخت‌ها، افزایش درآمدهای ملی و در نهایت توسعه استان ایلام داشته باشد. بر این اساس در حال حاضر 15% منابع گازی کشور و همچنین 4% منابع نفتی ایران در استان ایلام قرار دارد. بر اساس آمارهای مرکز مطالعات استناداری ایلام نیز، در سال ۱۳۹۸، روزانه بیش از ۲۳۰ هزار بشکه نفت و سالانه یک و نیم میلیارد مترمکعب گاز در این استان تولید می‌شود و سرمایه‌گذاری‌ها بر روی صنعت پتروشیمی و صنایع مرتبط با انرژی‌های فسیلی می‌تواند نقش بسزایی در ارتقاء جایگاه توسعه استان ایلام ایفا نماید. همواره مزایای متفاوتی برای توسعه کاربرد انرژی‌های فسیلی در استان ایلام می‌توان متصور بود که عموماً وابسته به شرایط محلی، ویژگی منابع جایگزین و نگرانی‌های اجتماعی است و از جمله مزایای بکارگیری انرژی‌های فسیلی می‌توان به افزایش امنیت عرضه انرژی، تحریک رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال، افزایش سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های خصوصی، افزایش میزان درآمد سرانه و افزایش تولیدات ناخالص داخلی اشاره نمود و همچنین افزایش بکارگیری سوخت‌های فسیلی می‌تواند در افزایش دسترسی به منابع انرژی پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در روستاها نیز مثر ثمر واقع گردد. اکنون موانع متعددی در گسترش و بکارگیری انرژی‌های فسیلی در مناطق مختلف جغرافیایی در سطح ایران و جهان وجود دارند که از جمله آن‌ها می‌توان به دخالت‌های سیاسی، فقدان اختیارات بخش‌های خصوصی و مردمی، محدودیت‌ها در ظرفیت‌های انسانی، ناکارآمدی بخش‌های خصوصی (Xianbin & Trainor, 2015)، عدم حمایت‌های دولت از بخش‌های خصوصی و عدم سرمایه‌گذاری‌ها و تخصیص بودجه در این زمینه از جمله موانع در توسعه انرژی‌های فسیلی در مناطق مختلف جغرافیایی است و استان ایلام با توجه به محرومیت‌ها و مشکلات گسترده آن، علاوه بر موانع حاضر با موانع دیگری از جمله موانع مدیریتی، موانع اقتصادی و موانع زیر ساختی از دیگر موانع استان ایلام در راستای بکارگیری انرژی‌های فسیلی این استان است. پژوهش حاضر در صدد است که به میزان تاثیرگذاری انرژی‌های فسیلی بر توسعه شهرستان‌های استان ایلام بپردازد.

چارچوب نظری

بخش زیادی از مباحث نظری در زمینه تاثیرات انرژی فسیلی و توسعه به ارزیابی و رابطه دو مبحث انرژی‌های فسیلی و انواع آن و نیز مفاهیم مرتبط با توسعه اختصاص یافته است. برنشتاین بر این باور است

که توسعه به علت داشتن بار ارزشی کمتر مورد مخالفت قرار می‌گیرد. چراکه همگان برای غلبه بر سو تغذیه، فقر و بیماری که شایع‌ترین و مهم‌ترین دردهای بشری هستند اشتیاق دارند و این‌ها از جمله اهداف توسعه به شمار می‌رود (Moghadisi, 2014: 33). دادلی سیرز نیز معتقد است توسعه علاوه بر چند بعدی بودن منجر به تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت اقتصادی - اجتماعی خواهد شد و همچنین بر بهبود میزان تولید و در آمد تاثیر گذاشته و شامل دگرگونی اساسی در ساخت‌های نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و وجه نظرهای مردم است و در مواردی حتی عادات، رسوم و عقاید مردم را نیز در بر می‌گیرد (Zodbin, 2016:20). پس از توسعه، مفهوم سازماندهی سیاسی فضا می‌بایست مورد بحث قرار گیرد. سازماندهی سیاسی فضا، به سازماندهی مطلوب فعالیت‌های مختلف مورد نظر توسعه در فضا می‌پردازد و سازماندهی سیاسی فضا، چگونگی ساخت تعامل فضایی انسان را به منظور ایفای نقش‌های سیاسی نشان می‌دهد. سازماندهی سیاسی فضا با وجود تاثیر پذیری در نوع رژیم سیاسی، شکل حکومت و مناسبات درونی قدرت در جامعه و دولت، مقوله ای فنی و پیچیده است که جمعیت و پراکندگی جغرافیایی آن، مساحت کشور و تنوع فضایی، ثروت اقتصادی، میزان تعادل و توازن منطقه ای و تهدیدها و جهت‌های درونی و بیرونی در شمار زیر ساخت‌های آن بوده و هستند (Ahmadipour, et al, 2011:70). دومین بعد پژوهش این مقاله، ادبیات نظری مرتبط با انرژی فسیلی یا انرژی تجدیدناپذیر است. انرژی فسیلی، به انرژی‌هایی گفته می‌شود که از سنگواره‌ها (فسیل‌ها) بدست می‌آید. منابع تجدیدناپذیر مبتنی بر موادی هستند که فقط یک بار و به طریقی استثنایی تحت دما، فشار و شرایط خاص دوران‌های زمین شناختی در زمان‌های بسیار کهن در زمین تشکیل یافته‌اند و چنین شرایطی هرگز تکرار نشده و نمیشود. این مواد عبارتند از: زغال سنگ، نفت و گاز طبیعی که به منابع فسیلی نیز موسوم اند (Zohoriyan, 2011: 22). این نوع انرژی‌ها برای تولید به زمان بسیار طولانی و حتی میلیون‌ها سال نیازمند می‌باشند. البته در حقیقت این انسان‌ها می‌باشند که نیاز مهم و اولیه به آن‌ها را دارند. برای نمونه نفت (تیل) در طی میلیون‌ها سال از گیاهان و حیوانات درست شده و برای تجدید آن به این شکل باید میلیون‌ها سال بگذرد. میزان استفاده‌ی فراوان و نیاز شدید بشر به این نوع انرژی‌ها باعث شده که به سرعت به سمت پایان حرکت کنند. از نمونه‌های انرژی‌های تجدید ناپذیر می‌توان به نفت، گاز، زغال سنگ و اورانیوم اشاره کرد. استفاده روز افزون از سوخت‌های فسیلی، پیامدهای محیطی کاهش سوخت‌های فسیلی، افزایش قیمت محصولات نفتی، امروزه سوخت‌های فسیلی ۸۰٪ سوخت اولیه را در جهان شامل می‌شوند. همواره مزایای متفاوتی برای توسعه کاربرد انرژی‌های فسیلی در استان ایلام می‌توان متصور بود که عموماً وابسته به شرایط محلی، ویژگی منابع جایگزین و نگرانی‌های اجتماعی است و از جمله مزایای بکارگیری انرژی‌های فسیلی می‌توان به افزایش امنیت عرضه انرژی، تحریک رشد اقتصادی،

ایجاد اشتغال، افزایش سرمایه‌گذاری‌های بخش‌های خصوصی، افزایش میزان درآمد سرانه و افزایش تولیدات ناخالص داخلی اشاره نمود و همچنین افزایش بکارگیری سوخت‌های فسیلی می‌تواند در افزایش دسترسی به منابع انرژی پایدار و ارتقاء کیفیت زندگی در روستاها نیز مثر ثمر واقع گردد. با وجود آنکه منافع ناشی از توسعه انرژی‌های فسیلی به صورت قابل ملاحظه‌ای در حال افزایش است، اما مطالعات تحلیلی اندکی در این زمینه انجام شده است. اما امروزه موانع متعددی در گسترش و بکارگیری انرژی‌های فسیلی در مناطق مختلف جغرافیایی در سطح ایران و جهان وجود دارند که از جمله آن‌ها می‌توان به دخالت‌های سیاسی، فقدان اختیارات بخش‌های خصوصی و مردمی، محدودیت‌ها در ظرفیت‌های انسانی، ناکارآمدی بخش‌های خصوصی (Xianbin & Trainor, 2015: 17)، عدم حمایت‌های دولت از بخش‌های خصوصی و عدم سرمایه‌گذاری‌ها و تخصیص بودجه در این زمینه از جمله موانع در توسعه انرژی‌های فسیلی در مناطق مختلف جغرافیایی است و استان ایلام با توجه به محرومیت‌ها و مشکلات گسترده آن، علاوه بر موانع حاضر با موانع دیگری از جمله موانع مدیریتی، موانع اقتصادی و موانع زیرساختی از دیگر موانع استان ایلام در راستای بکارگیری انرژی‌های فسیلی این استان است. در این بین آمایش مناطق مرزی به ویژه استان ایلام به منظور توسعه همه جانبه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از نظر ساختار فضای مناطق مرزی علاوه بر ویژگی‌های کالبدی خاص مناطق مرزی می‌باشد که در مجموع باعث تشدید گسستگی فضایی و در نتیجه توسعه نیافتگی آن‌ها می‌شوند، بنابر این کشورهای مختلف بنا به حساسیت و دغدغه‌هایی که در زمینه بعد دفاعی نظامی و امنیتی خود دارند به بحث آمایش مناطق مرزی، جهت توسعه توجه ویژه‌ای دارند (ezzati, et al, 2013). در زمینه تأثیرات بکارگیری انرژی‌های فسیلی و نقش آن در توسعه در جهان و ایران تحقیقات چندان زیادی صورت نگرفته است که در این زمینه تحقیقات زیر به استحضار می‌رسد:

- سلیم، ۲۰۲۰، انرژی گاز به عنوان موتور توسعه هند، پژوهشگر به این نتیجه رسید که در حال حاضر حتی پس از گذشت ۶۶ سال از استقلال هند، هنوز هم این کشور، یک کشور در حال توسعه است و در حال حاضر در این کشور نزدیک به ۲۶۰ میلیون نفر زیر خط فقر زندگی می‌کنند. توسعه انرژی گاز، به عنوان یک مأموریت مهم در زمینه توسعه روستاهای هند و کاهش شکاف طبقاتی میان شهرها و روستاهای هند به شمار می‌رود. در این زمینه پژوهش حاضر به اجرای پروژه پورا^۱ و در زمینه توسعه انرژی‌های تجدیدناپذیر (انرژی گاز) در جهت توسعه روستایی ایالت‌های مختلف کشور هند می‌پردازد.

¹ Pura

- استرامبو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰، استخراج و توسعه: ارزیابی تولید سوخت‌های فسیلی و عملکرد آن‌ها در کلمبیا، در حال حاضر کشور کلمبیا، ششمین کشور صادرکننده بزرگ زغال سنگ در جهان است و دولت فعلی آن نیز سیاست‌هایی در جهت افزایش تولید و صادرات این انرژی فسیلی اتخاذ کرده است. این پژوهش به افزایش تولید این سوخت‌ها و ارتباط آن با مناطق تولید کننده این انرژی می‌پردازد.
- باشتورک^۲، ۲۰۲۰، ارزیابی ارتباط میان گاز طبیعی و رشد اقتصادی در قفقاز و اقتصادهای آسیای میانه، این مطالعه به میزان ارتباط میان تاثیرات مصرف و صادرات گاز طبیعی و تاثیرات آن بر توسعه و رشد اقتصادی کشورهای قفقاز و آسیای میانه بر اساس نرم افزار بوسترپ و در دوره‌های زمانی ۱۹۹۳ الی ۲۰۱۷ را مورد بررسی قرار داده است و در این نوشتار نتایج نشان داده که به عنوان میانگین در این کشورها صادرات و تولید انرژی گاز به رشد ۷.۷ درصدی این کشورها منجر شده است و همچنین در ادامه این نوشتار به مهمترین موانع بکارگیری و گسترش انرژی گاز در نواحی مختلف قفقاز و آسیای مرکزی پرداخته است.
- شیلیمون^۳، ۲۰۲۰، شهر طلای سیاه: قومیت و ساخت کرکوک مدرن توسط نفت، پژوهشگر به این نتیجه رسیده است که شهر کرکوک در قلب مناطق مورد مناقشه شمال عراق قرار گرفته است. پژوهشگر در این مقاله به این مساله می‌پردازد که در طی سال‌های اخیر، افزایش تولید و صادرات نفت در شهر کرکوک، افزایش اشتغال، افزایش سرمایه گذاری‌ها، ارتقاء زیرساخت‌های انرژی‌های فسیلی (نفت) و همچنین افزایش پروژه‌های زیرساختی و نفتی را در این شهر به همراه داشته است و از این رو صنعت نفت در توسعه این منطقه نقش بسزایی داشته است.
- آقایی، ۱۳۹۶، به بررسی مصرف انرژی‌های فسیلی بر شاخص توسعه انسانی در کشورهای در حال توسعه می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که مصرف انرژی‌های فسیلی یکی از عوامل مهم با تاثیرگذاری منفی بر شاخص توسعه انسانی می‌باشد. بدین دلیل ضروری است کشورهای مورد مطالعه برای نیل به توسعه انسانی، در سیاستگذاری‌های خود در حوزه انرژی به این موضوع توجه ویژه نمایند. همچنین بررسی سایر متغیرهای مدل نشان داد که متغیرهای هزینه سرانه مصرف و رشد اقتصادی و درآمد نفتی تاثیر مثبتی بر HDI دارند.
- امین زاده و همکاران، ۱۳۹۳، بررسی وضعیت انرژی‌های تجدید ناپذیر در ایران و تاثیر میزان مصرف آنها بر توسعه اقتصادی، در این پژوهش با توجه به مصرف سرانه انرژی و شدت انرژی چند برابری

¹ Strambo

² Baştürk

³ Bet-Shlimon

ایران در مقایسه با دیگر کشورها و رابطه علیت بین انرژی و توسعه اقتصادی و همچنین تاثیر آن بر تراز بازرگانی کشور، دلایل مصرف بیش از اندازه حامل‌های مختلف انرژی در کشور بررسی و بیان شده است. علاوه بر این، عدم تناسب بین رشد محصول ناخالص داخلی و مصرف انرژی، ضرورت صرفه جویی جهت جلوگیری از اثرات مخرب زیست محیطی و وابستگی شدید کشور و بودجه عمومی به درآمدهای ناشی از فروش منابع انرژی، صیانت از مخازن خدادادی هیدرو کربوری و تلاش برای رسیدن به توسعه پایدار را پررنگ‌تر نموده است. لذا سعی شده با بررسی تمام جوانب تاثیر گذار در انرژی، راهکارهایی جهت بهبود شرایط فعلی ارائه شود.

- دیل و قنبرزاده، ۱۳۹۱، نگاهی به رابطه مصرف گاز طبیعی در رشد اقتصادی و اولویت بندی مصرف گاز در کشور ایران، در این پژوهش با توجه به علامت مثبت کشتش قیمتی مصرف سایر فرآورده‌های نفتی نسبت به قیمت گاز طبیعی در مسیر اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها امکان افزایش بیشتر قیمت سایر فرآورده‌ها نسبت به قیمت گاز طبیعی وجود دارد و این امر می‌تواند ضمن اصلاح ترکیب مصرف انرژی در کشور از طریق جایگزینی مصرف گاز منافع اقتصادی ناشی از این جایگزینی را در ابعاد قیمت سایر فرآورده‌های نفتی افزایش دهد.

- مصلی نژاد و شیخ زاده، ۱۳۹۲، نقش نفت در توسعه اقتصادی ایران، براساس نتایج پژوهش، درآمد نفت در دهه‌های گوناگون با وجود جهت گیری برنامه‌ها به سوی اشتغال زایی و فقر زدایی، به رفع فقر، بیکاری و نابرابری نینجامیده و حتی به تشدید وخامت شاخص‌های نابرابری در کشور منجر شده است.

روش شناسی

تحقیق حاضر از نوع پژوهش‌های توصیفی تحلیلی و کاربردی (عملی) می باشد. امروزه با توجه به سرعت و حجم اطلاعات و چالش و مشکلات پیش روی سازمان‌ها، ضرورت داشتن معیارهایی برای تعیین موقعیت و برنامه ریزی بر اساس نقاط ضعف و قوت بیش از پیش ضروری به نظر می رسد. در تحقیق حاضر جامعه آماری کلیه کارشناسان، صاحب نظران، کارمندان و مدیران بخش‌های استاندارد ایلام، شرکت نفت و گاز، فرمانداری شهرستان‌های استان و.. می باشند که در تحقیق‌های توصیفی، چنانچه حجم جامعه نامعلوم است، می‌توان از فرمول کوکران استفاده نمود:

$$n = \frac{Z^2 pq}{d^2}$$

در این فرمول d اشتباه مجاز محسوب می‌شود که معمولاً آن را 0.05 در نظر می‌گیرند، Z همواره مقدار متغیر نرمال با سطح اطمینان $1-a$ است. در این آزمون، Z برای سطح اطمینان ۹۵٪ برابر ۱.۹۶ و برای سطح

اطمینان ۹۹٪ برابر 2.58 است p . نیز نسبت برخورداری از صفت مورد نظر می‌باشد (مقدار p را می‌توان از طریق برآورد تقریبی مطالعات قبلی و یا مطالعه مقدماتی به دست آورد، همچنین می‌توان مقدار p را ۰.۵ در نظر گرفت که بالاترین حجم ممکن را می‌دهد: .

$$q=1-p$$

$$z=1.96$$

$$P=0.06$$

$$d=0.05$$

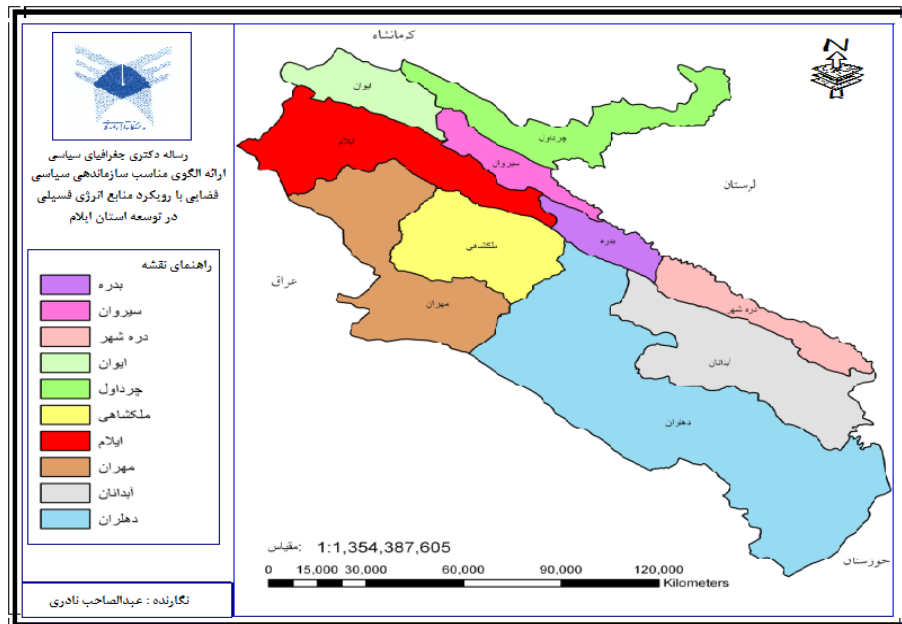
$$X = \frac{(3.84 \times 0.06 \times 0.9)}{0.0025} = 82$$

در تحقیق حاضر حجم نمونه با توجه به محاسبات مدل کوکران در جامعه نامحدود، تعداد ۸۲ نفر به عنوان حجم نمونه به دست آمد و به منظور بالا بردن ضریب اطمینان تعداد ۹۰ پرسشنامه میان جامعه آماری توزیع گردید. بسته به نوع جامعه آماری می‌توان از روش‌های مختلفی برای نمونه‌گیری استفاده نمود که در تحقیق حاضر از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده گردید. در راستای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از روش‌های آزمون میانگین، بینومال تست و ضریب همبستگی پیرسون به منظور رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و عدم توسعه انرژی‌های فسیلی استان ایلام استفاده گردیده است. در نهایت نیز به منظور راهبرد توسعه انرژی‌های فسیلی در توسعه شهرستان‌های ایلام از مدل سوات SWOT در نرم افزار CRM استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

1. موقعیت جغرافیایی استان ایلام

استان ایلام با ۲۰۱۳۸ کیلومتر مربع حدود ۱.۲ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد. این استان در غرب سلسله جبال زاگرس در گوشه غربی و جنوب غربی کشور قرار گرفته است. استان ایلام از جنوب با خوزستان، از شرق با لرستان، از شمال با کرمانشاه و از سمت غرب با کشور عراق محدود است. این استان براساس آخرین تقسیمات سیاسی کشور مشتمل بر شهرستان‌های ایلام، آبدانان، ایوان، بدره، چرداول، دره شهر، دهلران، سیروان، مهران و ملکشاهی است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی و مرزبندی شهرستان‌های استان ایلام

Source(Authors)

۲. ارزیابی وضعیت انرژی‌های فسیلی استان ایلام

در استان ایلام ذخایر اولیه نفت خام ۱۱ میلیارد بشکه برآورد شده است که، ۱.۱۱ میلیارد بشکه آن به روش‌های اولیه قابل بهره برداری است. نفت خام ایلام روزانه از طریق یک رشته خطوط لوله به اهواز و از آنجا با استفاده از تلمبه خانه به پالایشگاه آبادان منتقل می‌شود. با توجه به برداشت کنونی از میادین استان ایلام، ذخایر آن پاسخگوی حدود ۳۱ سال تولید خواهد بود. همچنین تقویت زنجیره تولید صنایع پتروشیمی و کاهش خام فروشی، بهره برداری بهینه از منابع غنی نفت و گاز میادین مشترک با کشور عراق، حرکت به سمت بهره‌گیری از توان نیروها و منابع داخلی در عرصه تولید، توجه به منابع انسانی بومی و بهره‌گیری از دانش نیروهای داخلی و تقویت بخش خصوصی از دیگر سیاست‌های مهم در بخش تولید استان به حساب می‌آید. در زمینه میدان‌های گازی، در منطقه زاگرس میدان‌های شناخته شده گاز طبیعی در استان‌های ایلام، کرمانشاه و لرستان واقع شده‌اند. در استان ایلام علاوه بر گازهای همراه، چندین میدان مستقل گازی نیز وجود دارد. حدود ۱۰ تریلیون متر مکعب ذخیره گاز طبیعی این استان قابل استحصال می‌باشد که می‌توان به میادین تنگ بیجار، کمانکوه، هالوش، کبیرکوه، هلیلان، و کوه سمند اشاره کرد که اکثر این میادین گاز شیرین

می‌باشند. در حال حاضر از جمله مهمترین ظرفیت‌های انرژی‌های فسیلی در استان ایلام به صورت زیر است:

میزان ذخایر نفت خام: ۱۷ میلیارد بشکه.

میزان ذخایر گاز: ۱۴ تریلیون متر مکعب ذخائر گاز.

و در حال حاضر استخراج روزانه ۱۳۰ هزار بشکه نفت خام از ۵ میدان اصلی و فرعی انجام می‌گیرد.

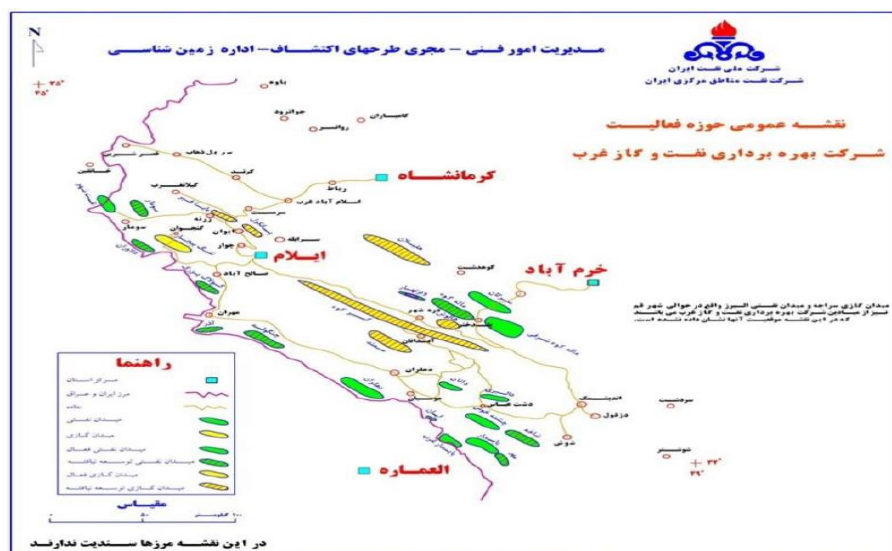
جدول شماره ۱، وضعیت میادین نفت و گاز استان ایلام را بر اساس میزان تولید در سال ۱۳۹۸ به نمایش می‌گذارد..

جدول ۱. ارزیابی وضعیت میادین نفت و گاز استان ایلام و میزان تولید آن‌ها در سال ۱۳۹۸

ردیف	نام میدان	میزان ذخیره	میزان قابل برداشت
1	میدان نفتی چنگوله	3.4 میلیارد بشکه	روزانه حداکثر 65 هزار بشکه
2	میدان نفتی آذر	2.5 میلیارد بشکه	روزانه حداکثر 50 تا 65 هزار بشکه
3	میدان نفتی چشمه خوش	نامشخص	روزانه 18 هزار بشکه نفت خام و 3.3 میلیون متر مکعب گاز طبیعی
4	میدان نفتی دهلران	4.2 میلیارد بشکه	روزانه 65 هزار بشکه
5	میدان نفتی پایدار غرب	نامشخص	روزانه 25 هزار بشکه
6	میدان نفتی دانان	نامشخص	روزانه 26 هزار بشکه
7	میدان نفتی کولاک بزرگ	توسعه نیافته	توسعه نیافته
8	میدان نفتی آبان	توسعه نیافته	توسعه نیافته
9	میدان نفتی شاخه	توسعه نیافته	توسعه نیافته
10	میدان نفتی دالپری	توسعه نیافته	توسعه نیافته
11	میدان نفتی مهر	توسعه نیافته	توسعه نیافته
12	میدان نفتی پایدار	توسعه نیافته	توسعه نیافته
13	میدان نفتی دلاوران	توسعه نیافته	توسعه نیافته
14	میدان گازی تنگ بیجار		در فاز اول توسعه روزانه 7 میلیون متر مکعب گاز و 5 هزار بشکه میعانات گازی و در فاز دوم توسعه تا 10 میلیون متر مکعب گاز در روز
15	میدان گازی هلیلان	توسعه نیافته	توسعه نیافته
16	میدان گازی کبیر گوه	توسعه نیافته	توسعه نیافته
17	میدان گازی سمند	توسعه نیافته	توسعه نیافته

18	میدان گازی بانکول	توسعه نیافته	توسعه نیافته
19	میدان گازی باباقیر	توسعه نیافته	توسعه نیافته

ماخذ: وبگاه رسمی مرکز نفت مناطق مرکزی ایران، <http://www.icofc.ir>

نقشه شماره ۲. ارزیابی میداین و مراکز تولیدی انرژی‌های فسیلی در سطح استان ایلام،

ماخذ (www. Icofc.ir, 2019):

بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران در استان ایلام، در سال ۱۳۹۵، تعداد و ظرفیت‌های مخازن فراورده‌های نفتی استان ایلام بصورت جدول شماره ۲ است .

جدول ۲. تعداد و ظرفیت مخازن فراورده‌های نفتی استان ایلام در سال ۱۳۹۵

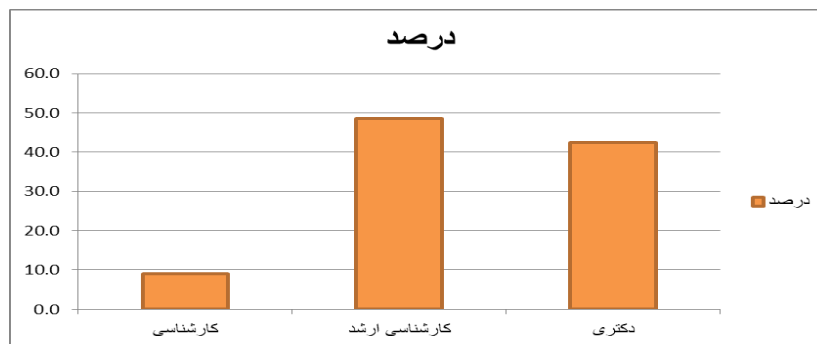
ردیف	شهرستان	تعداد مخزن	حجم مخزن
1	آبدانان	43	1185
2	ایلام	89	3225
3	ایوان	48	1635
4	بدره	14	453
5	دره شهر	38	1260
6	دهلران	44	1690
7	سیروان	23	979
8	چرداول	79	1092
9	ملکشاهی	28	912
10	مهران	29	1072

Source (<https://old.sci.org.ir>)

3. تحلیل آماری

1.3. تحلیل جمعیت شناسی

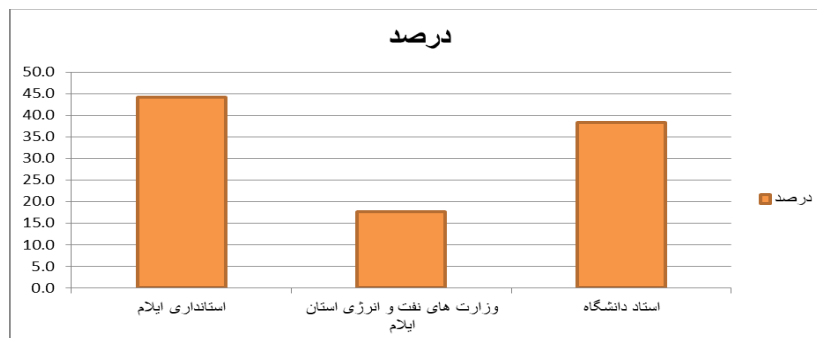
در این زمینه آمار جمعیت شناسی بر اساس دو متغیر سطح تحصیلات و شغل کارشناسان ارائه می‌گردد:

نمودار ۱- ارزیابی جمعیت شناسی بر اساس متغیر سطح تحصیلات

Source(Authors)

بر اساس نتایج نمودار و جدول مذکور، ۹.۱٪ افراد دارای مدرک کارشناسی، ۴۸.۵٪ دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۴۲.۴٪ دارای مدرک دکتری می‌باشند.

نمودار 2- ارزیابی جمعیت شناسی بر اساس متغیر شغل کارشناسان

Source(Authors)

در این زمینه نیز ۳۸.۲٪ پرسش‌شوندگان را اساتید دانشگاه، ۱۷.۶٪ را وزارت‌های نفت و انرژی استان ایلام و ۴۴.۱٪ را کارشناسان استانداری ایلام تشکیل می‌دهند.

همچنین آمارهای سازماندهی سیاسی فضا با بهره‌گیری بهینه از انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام و معیارهای چالش‌های سازماندهی سیاسی فضا به صورت جدول ارائه می‌گردد:

جدول ۱. معیارهای به کار رفته در پژوهش

میانگین کلی	میانگین	زیرمعیارها	معیارهای چالش‌های سازماندهی سیاسی فضا
4.28	4.03	عدم دسترسی کشور به فناوری‌های روز و پیشرفته در زمینه بهره‌برداری بهینه از منابع فسیلی	مهم‌ترین چالش‌های بهره‌برداری بهینه از انرژی‌های فسیلی
	3.97	عدم تحقق برنامه ریزی‌های بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت در زمینه توسعه انرژی‌های فسیلی کشور	
	4.29	عدم تمایل شرکت‌های بزرگ چندملیتی برای مشارکت در میداین نفت و گاز کشور به دلایل وجود تحریم‌ها	
	4.83	انجام فعالیتهای بدون برنامه ریزی و سلیقه‌ای مدیران حوزه‌های نفتی و گازی در زمینه اجرای طرح‌های انرژی‌های فسیلی	
	4.66	عدم وجود تشکیلات و فرآیندهای مناسب در راستای تصمیم‌گیری و پیاده‌سازی طرح‌های توسعه انرژی‌های فسیلی	
	4.17	عدم کمک‌های دولت و سازمان‌های مربوطه	
	4.49	عدم تخصیص بودجه کافی برای اجرای پروژه‌ها و طرح‌های توسعه انرژی‌های فسیلی	
	4.29	نبود توازن در برنامه ریزی‌های بلندمدت توسعه و ارتقاء جایگاه استان	
	4.6	ضعف در شناسایی و انتخاب پیمان‌کاران پروژه‌های نفت و گاز و...	
	4.69	ناهماهنگی میان مدیران استانی و منطقه‌ای بخش‌های اجرایی نظیر شرکت گاز، شرکت نفت و...	
	4.11	ضعف علمی و اجرایی مدیران استانی در زمینه مسائل مدیریت اجرایی، مدیریت انرژی و سایر مسائل مرتبط با بهره‌برداری انرژی‌های فسیلی	
	4.34	عدم وجود زیرساخت‌های جدید و مدرن در حوزه‌های بهره‌برداری و بکارگیری انرژی‌های فسیلی در سطح استان ایلام	

	3.46	مشارکت‌های پایین بخش خصوصی در زمینه طرح‌ها و پروژه‌های بکارگیری انرژی‌های فسیلی استان ایلام	
	3.4	عدم حمایت دولت و مسئولان بخش‌های مربوطه در جهت توسعه برنامه تحقیقاتی مرتبط با انرژی‌های فسیلی	
	3.8	مشکلات در ساختار نظارتی در زمینه بهره برداری از انرژی‌های فسیلی	
	4.54	عدم تناسب اهداف تعیین شده با توان مدیریتی موجود در سطوح مختلف	
	4.29	ضعف بکارگیری نیروهای بومی در توسعه بخش انرژی به دلیل سطح علمی پایین تر نیروی انسانی استان نسبت به سایر استان‌های کشور	
	4.91	هم مرز بودن با کشور عراق و پیش دستی این کشور در بهره گیری از مبادین مشترک	
	4.63	عدم صادرات مواد نفتی و گازی و به دنبال آن عدم واردات ارز به شرکت‌ها و مدیریت کلان کشور	
میانگین کلی	میانگین	زیرمعیارها	سازماندهی سیاسی فضا با بهره گیری بهینه از انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام
4.08	4.37	افزایش و تقویت رشته‌های تحصیلی فنی و تخصصی مرتبط با استخراج، بهره برداری و صنایع مرتبط با بخش‌های نفت و گاز در دانشگاه‌های استان ایلام	معیارها
	3.4	بکارگیری و جذب نخبگان علمی و دانشگاهی در زمینه‌های اکتشاف و بهره برداری نفت و گاز	
	3.51	در ایجاد بازارهای محلی در سطح استان (بحث فروش فرآورده‌های صنایع مرتبط گازی و نفتی)	
	3.4	ایجاد بازارهای منطقه ای در سطح ملی (بحث فروش فرآورده‌های گازی و نفتی)	
	4.54	افزایش نقش ملی و بین المللی (بحث فروش تولیدات و فرآورده‌های گازی و نفتی)	
	4.31	جلوگیری از خام فروشی و نتیجتاً ایجاد صنایع زیر مجموعه، افزایش بهره وری، درآمدهای ارزی و صرفه جویی ارزی کشور	
	4.31	افزایش بهره برداری سهم کشور در منابع مشترک با کشور عراق در شهرستانهای مرزی ایلام، مهران و دهلران	
	4.74	افزایش احداث پالایشگاه، پتروشیمی و صنایع وابسته در شهرستانهای غیر مرزی همچون	

	سیروان، چرداول، ایلام،	
4.66	بدره و دره شهر و در نتیجه توسعه صنعتی - اقتصادی	
4.6	ایجاد صنایع پایین دستی مرتبط با نفت نظیر صنایع لاستیک، صنایع پلاستیک، پلیمر و ..	
4.86	افزایش درآمدهای خانوار و به دنبال آن افزایش رفاه نسبی	
4.66	کاهش بیکاری، کاهش مهاجرت‌ها از استان ایلام به سایر استان‌ها و مهاجرت معکوس	
4.43	کاهش نارضایتی‌های اجتماعی	
3.46	افزایش رفاه اجتماعی، کاهش فقر	
2.6	افزایش رفاه اجتماعی و اشتغال، کاهش قاچاق	
4.57	توسعه زیرساخت‌های عمران شهری	
3.94	ایجاد صنایع وابسته به منابع فسیلی بویژه نفت و گاز در شهرستانهای غیر مرزی همچون دره شهر، ایلام و بدره	
4.57	توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل بخش‌های زمینی، هوایی و ریلی	
3.38	توسعه و رونق در شهرک‌ها و نواحی صنعتی	
3.76	تبدیل شدن استان ایلام به یکی از قطب‌های صنعتی و اقتصادی کشور	
3.63	حضور پررنگ‌تر شرکت‌های سرمایه‌گذار داخلی و خارجی	

Source(Authors)

1-2-4-4 آمار استنباطی ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا در استان ایلام و تاثیرات آن بر عدم توسعه

انرژی‌های فسیلی

آمار استنباطی بخش حاضر به ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا در استان ایلام و تاثیرات آن بر عدم توسعه انرژی‌های فسیلی می‌پردازد. با توجه به این نکته که هر دو متغیر حاضر از نوع متغیرهای فاصله ای می‌باشند لذا در راستای تحلیل و یا تاثیرگذاری عوامل سازماندهی فضا در استان ایلام و تاثیرات آن بر عدم توسعه انرژی‌های فسیلی، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار spss استفاده می‌نماییم. احتمالاً، گسترده‌ترین کاربرد شاخص آماری همبستگی دو متغیری، ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون است که به طور معمول همبستگی پیرسون نامیده می‌شود. علامت اختصاری آن r است. ضریب پیرسون نشان می‌دهد

که تا چه اندازه بین متغیرها رابطه خطی وجود دارد (میزر^۱ و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۵۲). بعد از تعیین معنی داری و جهت رابطه، باید شدت رابطه ارزیابی شود. برای تفسیر شدت رابطه دو متغیر، تقسیم بندی‌های گوناگونی ارائه شده است. تقسیم بندی زیر یکی از آنهاست:

جدول ۴-۱۸- شیوه تفسیر شدت رابطه در همبستگی پیرسون

شدت رابطه	تفسیر
۸٪ تا ۱	رابطه بسیار قوی
۶٪ تا ۰.۸	رابطه قوی
۴٪ تا ۰.۶	رابطه متوسط
۲٪ تا ۰.۴	رابطه کم (یا ضعیف)
صفر تا ۰.۲	فقدان رابطه یا رابطه ناچیز

در راستای ارزیابی شدت‌های رابطه میان چالش‌های سازماندهی فضا بر هر یک از شاخص‌های عوامل توسعه انرژی‌های فسیلی، در نرم افزار SPSS ابتدا از دستور Compute view و از دستوری stistical و سپس گزینه میانگین، میانگین شاخص‌های سازماندهی فضا را تحت عنوان f1 ذخیره می‌نماییم و از این رو متغیری با نام f1 احداث می‌گردد.

۱-۱- ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش تولیدات گاز

در راستای ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا، متغیر F1 که به اختصار سازماندهی فضا در نرم افزار SPSS کد گذاری گردیده

بر اساس آزمون همبستگی پیرسون، به ارزیابی چالش‌های سازماندهی فضا و متغیر X1 به اختصار، کاهش تولیدات گاز می‌پردازد .

¹ miser

جدول ۴-۱۹-آمار استنباطی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش تولیدات گاز

		f1	x1
سیاسی چالش‌های سازماندهی فضا	Pearson Correlation	1	.423
	Sig. (2-tailed)		.048
	N	35	35
کاهش تولیدات گاز	Pearson Correlation	.423	1
	Sig. (2-tailed)	.048	
	N	35	35

Source(Authors)

بر اساس نتایج جدول مذکور در زمینه رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش تولیدات گاز، در این زمینه $r=0.423$ و $p=0.048$ ، با توجه به عدد p نتایج نشان می‌دهد که میان چالش‌های سازماندهی فضا و افزایش کاهش تولیدات گاز رابطه وجود دارد، همچنین r نشان می‌دهد که میزان این رابطه نیز میان سازماندهی فضا و تاثیرات آن بر کاهش تولیدات گاز، از شدت متوسطی برخوردار است.

2-1-2-4-4-ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش تولیدات نفت

در راستای ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش تولیدات نفت، بر اساس نتایج و یافته‌های تحقیق، نسبت رابطه متغیر (F1 چالش‌های سازماندهی فضا) بر شاخص کاهش تولیدات نفت از طریق آزمون همبستگی پیرسون عمل می‌کنیم. و نتایج آن به صورت جدول ۴-۲۰ ارائه می‌گردد:

جدول ۴-۲۰-آمار استنباطی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش تولیدات نفت

		f1	X2
چالش‌های سازماندهی سیاسی فضا	Pearson Correlation	1	-.012
	Sig. (1-tailed)		.473
	N	35	35
کاهش تولیدات نفت	Pearson Correlation	-.012	1
	Sig. (1-tailed)	.473	
	N	35	35

Source(Authors)

بر اساس نتایج جدول مذکور در زمینه رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش تولیدات نفت، در این زمینه $r=-0.012$ و $p=0.473$ ، با توجه به عدد p نتایج نشان می‌دهد که هیچ گونه رابطه ای میان چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش تولیدات نفت برقرار نیست، همچنین F نشان می‌دهد که در روابط بین متغیرها فقدان رابطه میان سازماندهی فضا و تاثیرات آن بر کاهش تولیدات نفت، وجود دارد.

3-1-2-5-4 ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش اکتشاف میدانی نفتی

در راستای ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش اکتشاف میدانی نفتی، بر اساس نتایج و یافته‌های تحقیق، نسبت

رابطه متغیر (F1 چالش‌های سازماندهی فضا) بر کاهش اکتشاف میدانی نفتی از طریق آزمون همبستگی پیرسون عمل می‌کنیم. و نتایج آن به صورت جدول ۴-۲۱ است.

جدول 4-21- آمار استنباطی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدانی نفتی

		f1	X3
سازماندهی سیاسی فضا چالش‌های	Pearson Correlation	1	.239
	Sig. (1-tailed)		.050
	N	35	35
اکتشاف میدانی نفتی کاهش	Pearson Correlation	.239	1
	Sig. (1-tailed)	.050	
	N	35	35

Source(Authors)

بر اساس آمارها و یافته‌های جدول ۴-۲۱، در زمینه رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدانی نفتی، در این زمینه $r=0.239$ و $p=0.050$ ، با توجه به عدد p نتایج نشان می‌دهد که میان چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدانی نفتی رابطه وجود دارد و در این زمینه F نشان می‌دهد که میزان این رابطه نیز میان سازماندهی فضا و تاثیرات آن بر کاهش اکتشاف میدانی نفتی در سطح استان ایلام، از یک نوع رابطه ضعیف در این زمینه برخوردار است.

4-1-2-5-4 ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش اکتشاف میدین گازی

در راستای ارزیابی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا بر کاهش اکتشاف میدین گازی، بر اساس نتایج و یافته‌های تحقیق، نسبت رابطه متغیر (F1 چالش‌های سازماندهی فضا) بر شاخص کاهش اکتشاف میدین گازی از طریق آزمون همبستگی پیرسون عمل می‌کنیم. و نتایج آن به صورت جدول ۴-۲۲ است.

جدول 4-22- آمار استنباطی رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدین گازی

		f1	X4
سازماندهی سیاسی فضا چالش‌های	Pearson Correlation	1	.55
	Sig. (1-tailed)		.037
	N	35	35
اکتشاف میدین گازی کاهش	Pearson Correlation	.55	1
	Sig. (1-tailed)	.037	
	N	35	35

Source(Authors)

بر اساس آمارها و یافته‌های جدول ۴-۲۲، در زمینه رابطه چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدین گازی، در این زمینه $r=0.55$ و $p=0.037$ ، با توجه به عدد p نتایج نشان می‌دهد که میان چالش‌های سازماندهی فضا و کاهش اکتشاف میدین گازی در سطح استان ایلام رابطه وجود دارد و در این زمینه r نشان می‌دهد که میزان این رابطه نیز میان سازماندهی فضا و تاثیرات آن بر کاهش اکتشاف میدین گازی در سطح استان ایلام، از یک نوع رابطه متوسط و تاثیر گذار در این زمینه برخوردار است.

4. تدوین استراتژی جایگاه انرژی‌های فسیلی در راستای توسعه شهرستان‌های ایلام

1.1.4. تحلیل عوامل محیط داخلی (IFE)

در جهت شناسایی عوامل محیط خارجی و شناخت قوت‌ها و ضعف‌ها در توسعه انرژی‌های فسیلی و تاثیرات آن بر توسعه استان ایلام تعداد ۱۸ شاخص در قالب ۹ تهدید و ۷ فرصت مورد شناسایی و ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن به صورت جدول است.

جدول ۱۱- عوامل محیط داخلی IFE نقش توسعه انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام

امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	نرمالیزه کردن	وزن	قوت‌ها S	
0.33	4	0.08	4	برخورداری استان ایلام از مراکز تولید برق (نیروگاه برقایی سیمره، نیروگاه گازی پتروشیمی و نیروگاه گازی چوار) و هم 5, 3 درصد از تولید برق کشور	S1
0.24	3.98	0.06	3	رشد قابل توجه زیرساخت‌ها و ظرفیت کل نیروگاه‌های- تولید انرژی در استان ایلام	S2
0.33	4	0.08	4	دسترسی استان به خطوط ۲۹۵ کیلوولت	S3
0.26	2.56	0.10	5	برخورداری از میداين گازی فعال تنگ بیجار و ۲ میدان گازی دیگر شامل کبیرکوه، هالوش، سمند، هلیلان، کمانکوه، بانکول و باباقیر	S4
0.25	3.04	0.08	4	برخورداری از ۵ میدان نفتی فعال دهلران، پایدار، پایدار غرب، چشمه خوش و دانان	S5
0.27	4.4	0.06	3	برخورداری از ۴ میدان نفتی غیرفعال دلاوران، کولاک بزرگ، آذر و چنگوله	S6
0.20	2.46	0.08	4	وجود پالایشگاه گاز جهت پالایش گاز میدان تنگ بیجار و صدور محصولات حاصل از پالایش آن به مقاصد مختلف و همچنین وارد نمودن مازاد تولید گاز استان در شبکه سراسری گاز	S7
0.16	2.58	0.06	3	روند رو به رشد تولید از میداين نفتی و گازی استان	S8
0.28	3.38	0.08	4	رشد قابل توجه ظرفیت مخازن ذخیره سازی انرژی	S9
امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	نرمالیزه کردن	وزن	ضعف‌ها W	
0.15	3.62	0.04	2	عدم برخورداری بسیاری از سکونتگاه‌های روستایی از شبکه گاز به رغم پتانسیل‌های قابل توجه استان	W1
0.16	3.98	0.04	2	عدم جود پالایشگاه نفت در سطح استان و ارسال نفت استان به پالایشگاه‌های خوزستان	W2
0.11	2.66	0.04	2	واردات نفت از سایر مناطق کشور به رغم پتانسیل استان در این زمینه	W3
0.08	4.06	0.02	1	متنوع نبودن سبد انرژی استان و تکیه بر فراورده‌های نفتی و گاز طبیعی	W4
0.11	2.74	0.04	2	مصرف عمده برق استان در بخش‌های غیرمولد	W5
0.16	3.84	0.04	2	ضعف در زمینه به کارگیری نیروهای بومی در توسعه بخش	W6

				انرژی استان ایلام در خصوص نفت
0.08	3.84	0.02	1	W7 ضعف در زمینه به کارگیری نیروهای بومی در توسعه بخش انرژی استان ایلام در خصوص گاز
0.08	3.76	0.02	1	W8 ضعف در زمینه به کارگیری نیروهای بومی در توسعه بخش انرژی استان ایلام در خصوص فعالیت‌های وابسته به انرژی
0.15	3.64	0.04	2	W9 ضعف سازماندهی سیاسی فضا در زمینه بکارگیری سوخت‌های فسیلی به جهت تولید اشتغال در استان ایلام
3.38		1	49	جمع

Source(Authors)

2.1.4. تحلیل عوامل محیط خارجی (EFE)

در جهت شناسایی عوامل محیط خارجی و شناخت فرصت‌ها و تهدیدها در توسعه انرژی‌های فسیلی و تأثیرات آن بر توسعه استان ایلام تعداد ۱۸ شاخص در قالب ۹ تهدید و ۷ فرصت مورد شناسایی و ارزیابی قرار گرفت که نتایج آن به صورت جدول است.

جدول ۱۲-عوامل محیط خارجی EFE نقش توسعه انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام

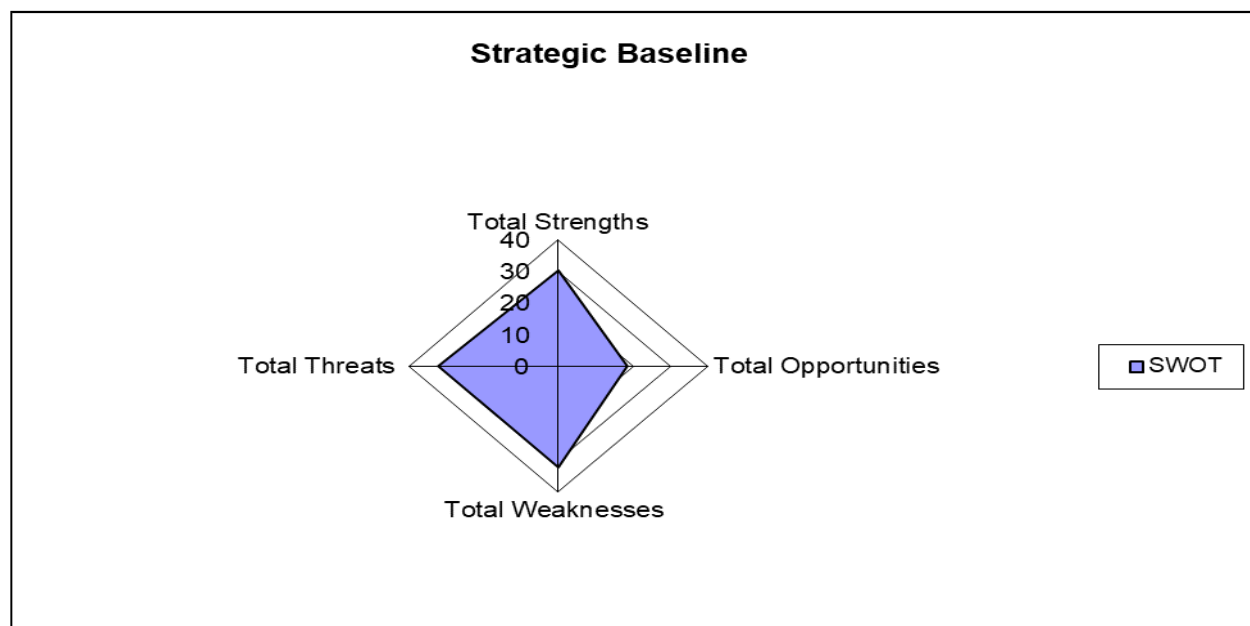
امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	نرمالیزه کردن	وزن	فرصت‌ها O
0.27	2.58	0.11	4	01 وجود مشوق‌های سرمایه گذاری در سطح کلان کشور جهت جذب و حمایت از سرمایه گذاران بخش غیردولتی
0.17	2.18	0.08	3	02 سیاست‌های کلان کشور در خصوص توسعه انرژی‌های تجدیدناپذیر
0.19	2.46	0.08	3	03 وابستگی کشور به منابع نفت و گاز و امکان توسعه استان ایلام
0.23	2.2	0.11	4	04 وجود جمعیت زیاد جوان در استان‌های مجاور ایلام
0.29	2.74	0.11	4	05 وجود تعداد زیادی از فارغ التحصیلان بیکار رشته‌های مرتبط با توسعه انرژی و نفت در استان‌های مجاور
0.24	3	0.08	3	06 ضریب امنیت بالای شهرستان‌های استان ایلام
0.24	3	0.08	3	07 موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد استان ایلام که در مجاورت کریدورهای ترانزیتی مختلف قرار گرفته است
امتیاز وزن دار	امتیاز وضع موجود	نرمالیزه کردن	وزن	تهدیدها T
0.18	3.4	0.05	2	T1 وجود مراکز رقیب قدرتمند در زمینه تولید نفت در استان‌های مجاور

0.18	3.42	0.05	2	وجود مراکز رقیب قدرتمند در زمینه تولید گاز در استان‌های مجاور	T2
0.22	4.22	0.05	2	وجود افزایش ظرفیت تولید انرژی در کشور قطر	T3
0.08	3.04	0.03	1	وجود تحریم‌های ایران در زمینه فروش نفت و کاهش درآمدهای نفتی	T4
0.18	3.46	0.05	2	وجود تحریم‌های ایران در زمینه فروش انرژی و کاهش درآمدهای انرژی	T5
0.08	3.04	0.03	1	وجود تحریم‌ها بر علیه ورود تجهیزات اکتشافات نفت و گاز	T6
0.10	3.62	0.03	1	عدم حضور سرمایه‌گذاران خارجی در زمینه استخراج نفت	T7
0.11	4	0.03	1	عدم وجود امکانات لازم در زمینه توسعه میدان نفتی و گازی	T8
0.21	4.02	0.05	2	عدم وجود طرح‌های مشوق سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی در زمینه توسعه میدان نفت و گاز	T9
2.97		1	38	جمع	

Source(Authors)

با توجه به جدول ۱۲، اگر خروجی کمتر از مقدار ۲.۵ باشد، نشانه تهدید است و اگر خروجی بیش از ۲.۵ باشد، نشانه فرصت است. در جدول حاضر EFE، عدد به دست آمده ۲.۹۷ است که نشان دهنده فرصت می‌باشد. نتایج دو جدول نقاط قوت و ضعف و همچنین نقاط فرصت و تهدید نشان می‌دهد که استراتژی به دست آمده از نوع استراتژی SO است.

در اجرای استراتژی‌های SO یا راهبرد تهاجمی، می‌توان با استفاده از نقاط قوت داخلی از فرصت‌های خارجی حداکثر بهره برداری را نمود. هر سازمانی علاقه مند است که همیشه در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی از فرصت‌ها و رویدادهای خارجی حداکثر استفاده را بنماید. در واقع در این استراتژی تمام دستگاه‌ها خواهان وضعیتی هستند که قادر باشند توأمان قوت و فرصت‌های خود را به حداکثر برسانند. برخلاف راهبرد دفاعی که یک‌راه حل واکنشی است راهبرد تهاجمی یک‌راه حل کنش‌گر می‌باشد. در چنین وضعیتی سازمان با استفاده از نقاط قوت خویش در جهت گسترش بازار تولیدات و خدمات خود گام برمی‌دارد. باید توجه داشت که اگرچه هر سازمانی ممکن است موقتا از راهبردهای سه‌گانه قبلی استفاده نماید لیکن خواست و تلاش همه سازمان‌ها نیل به وضعیتی است که در آن با استفاده از نقاط قوت خود از فرصت‌های موجود در محیط خارجی نهایت بهره را ببرند.

Source(Authors) وزن‌های عوامل محیط داخلی و خارجی ، نمودار ۲- نمودار مجموع

با توجه به نمودار نتیجه ای که حاصل می‌شود این مساله است که فرصت‌ها در زمینه توسعه بکارگیری سوخت‌های فسیلی در سطح استان ایلام، بیشتر از سایر عوامل است و می‌توان بر روی فرصت‌ها و قوت‌های موجود استان ایلام و انرژی‌های فسیلی آن در جهت توسعه استان استفاده نمود و از مجموع امکانات آن در جهت بهبود وضعیت فعلی استان به ویژه در زمینه‌های توسعه اشتغال و خدمات تلاش نمود.

نتیجه‌گیری

امروزه کشورهای در حال توسعه، به منظور تقویت زیر بناهای اقتصادی و رهایی از وابستگی و رفع عدم تعادل‌های موجود، بیش از هر زمان دیگر نیازمند برنامه‌ریزی و شناسایی امکانات و منابع کشورشان می‌باشند. یقیناً در برنامه ریزی رشد و توسعه کشور شناخت موقعیت و جایگاه مناطق مختلف از مهمترین عوامل در جهت نیل به پیشرفت می‌باشد. درک مسئله توسعه یافتگی مستلزم شناخت ویژگی‌های مناطق توسعه یافته می‌باشد. تجزیه و تحلیل این ویژگی‌ها نیز تنها از طریق مطالعه خصوصیات اقتصادی و شرایط اجتماعی تولید، مصرف، توزیع درآمد و رفاه در کشورهای توسعه نیافته و یا در حال توسعه امکانپذیر است، بررسی این خصایص به ما کمک می‌کند که به دنبال ارزیابی مناسب با خصوصیات اقتصادی مناطق جغرافیایی به منظور نیل به توسعه پردازیم. در میان عوامل اقتصادی تاثیر گذار در توسعه منطقه ای، همواره در کشورها توسعه

یافته، تولید و مدیریت صحیح انرژی یکی از راهکارهای حرکت به سوی توسعه می‌باشد. و در این خصوص رابطه بین انرژی و رشد اقتصادی با استفاده از روش‌های گوناگون توسط بسیاری از محققان بررسی شده است. در اکثر مطالعات نیز در خصوص ارتباط میان تولید انرژی و رشد اقتصادی پژوهشگران معتقد بوده‌اند که تولید و مدیریت صحیح انرژی با توسعه، شاخص‌های رفاه اجتماعی و انسانی تأثیر مستقیمی داشته است. در حال حاضر استان ایلام که به عنوان یکی از محروم‌ترین استان‌های ایران به شمار می‌رود، و این استان با ذخایر اولیه نفت خام ۱۱ میلیارد بشکه و با ذخیره گازی حدود ۱۰ تریلیون متر مکعب، دارای بیشترین منابع انرژی‌های فسیلی و دارای بیشترین ظرفیت‌ها در تولید انرژی‌های فسیلی سنگ می‌باشد و این در حالی است که در طی سال‌های اخیر همواره استان ایلام با چالش‌های گسترده‌ای از جمله چالش کاهش توسعه انسانی، بیکاری، کاهش اشتغال، کاهش درآمدها و تولید مواجه بوده است و نه تنها آمارهای مذکور از درصدهای بالایی برخوردار است بلکه آمارهای مرتبط با رفاه انسانی و اجتماعی، میزان درآمدها و سطح اشتغال، از کمترین میزان در میان تمامی استان‌های کشور برخوردار است. در این راستا این چنین به نظر می‌رسد که افزایش حمایت‌های دولتی و بخش‌های خصوصی از بخش‌های انرژی‌های فسیلی در استان ایلام و استفاده از ظرفیت‌های انرژی فسیلی در سطح استان می‌تواند در توسعه استان ایلام مثرتر واقع گردد. در پژوهش حاضر اهدافی نظیر مهمترین چالش‌های سازمان دهی سیاسی فضا در استان ایلام، نقش سازماندهی سیاسی فضا بابت بهره‌گیری بهینه از انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام و رابطه چالش‌های سازماندهی فضا در استان ایلام و تأثیرات آن بر عدم توسعه انرژی‌های فسیلی مورد بحث قرار گرفت. در زمینه چالش‌های بکارگیری انرژی‌های فسیلی در سطح استان ایلام، سه گویه هم‌مرز بودن با کشور عراق و پیش‌دستی این کشور در بهره‌گیری از میادین مشترک، انجام فعالیتهای بدون برنامه ریزی و سلاقی شخصی مدیران حوزه‌های نفتی و گازی در زمینه اجرای طرح‌های انرژی‌های فسیلی و ناهماهنگی میان مدیران استانی و منطقه‌ای بخش‌های اجرایی نظیر شرکت گاز، شرکت نفت و ... از چالش‌های بکارگیری انرژی‌های فسیلی در سطح استان ایلام به شمار می‌رود. از درصدهای بیشتری نسبت به سایر عوامل برخوردار می‌باشند. پس از آن در زمینه نقش سازماندهی سیاسی فضا با بهره‌گیری از انرژی‌های فسیلی در توسعه استان ایلام، عواملی نظیر تأثیرات سازماندهی سیاسی فضا با بهره‌گیری بهینه از منابع فسیلی در کاهش بیکاری، کاهش مهاجرت‌ها از استان ایلام، تأثیرات سازماندهی سیاسی فضا می‌تواند با استفاده از افزایش احداث پتروشیمی‌ها در سطح استان ایلام، کاهش بیکاری را در سطح استان فراهم نماید، سازماندهی سیاسی فضا با بهره‌گیری بهینه از منابع فسیلی در سطح استان ایلام می‌تواند کاهش نارضایتی‌های اجتماعی و افزایش رضایتمندی را به همراه داشته باشد و همچنین سازماندهی سیاسی فضا می‌تواند افزایش درآمدهای ملی و

ارزی را فراهم آورد، بیشترین تأثیرات را در این زمینه داشته‌اند. در انتها نیز نتایج نشان داد که میان چالش‌های سازماندهی فضا در استان ایلام و عدم توسعه انرژی‌های فسیلی رابطه معناداری وجود دارد. در سویی دیگر راهبرد توسعه انرژی‌های فسیلی در توسعه شهرستان‌های ایلام مورد ارزیابی قرار گرفت که در این زمینه استراتژی به دست آمده از محیط داخلی و محیط خارجی، نتایج نقاط قوت و ضعف و همچنین نقاط فرصت و تهدید نشان می‌دهد که استراتژی به دست آمده از نوع استراتژی SO است. در اجرای استراتژی‌های SO یا راهبرد تهاجمی، می‌توان با استفاده از نقاط قوت داخلی از فرصت‌های خارجی حداکثر بهره برداری را نمود. هر سازمانی علاقه مند است که همیشه در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی از فرصت‌ها و رویدادهای خارجی حداکثر استفاده را بنماید.

کتابنامه

- Ahuja, S., (2015). *Food, Energy, and Water: The Chemistry Connection*. Elsevier. ISBN 978-0-12-800374-9. <https://www.elsevier.com/books/food-energy-and-water/ahuja/978-0-12-800211-7>
- Amin zade, K., Mahmoodi, M., & Amin zade, A., (2014). *Investigating the status of non-renewable energies in Iran and the impact of their consumption on economic development*. Energy and Environment Management Conference, Hamandishan Energy Kimia Company. [In Persian]
- Baştürk, M.F., (2020). *The Causality Relationship Between Natural Gas Consumption and Economic Growth in Caucasus and Central Asian Economies With Natural Gas Exporters*. In Economic, Educational, and Touristic Development in Asia. Christiansen, B., & Sezerel, H., (eds). Business Science Reference. https://www.researchgate.net/publication/339669706_The_Causality_Relationship_Between_Natural_Gas_Consumption_and_Economic_Growth_in_Caucasus_and_Central_Asian_Economies_With_Natural_Gas_Exporters
- Bet-Shlimon, A., (2020). *City of Black Gold: Oil, Ethnicity, and the Making of Modern Kirkuk*. Stanford University Press <https://www.amazon.com/City-Black-Gold-Ethnicity-Making/dp/1503609138>
- Chang, D.S., Yeh, L.T., & Chen, Y.F., (2014). The effects of economic development, international trade, industrial structure and energy demands on sustainable development. *Sustainable Development*, 22, 377–390. <https://doi.org/10.1002/sd.1555>
- Dail, F., & Ghanbarzade, M., (2012). *A look at the relationship between natural gas consumption in economic growth and prioritization of gas consumption in Iran*. Office of Research and Policies of Production Sectors, Economic Magazine-Monthly Review of Economic Issues, (2), 143-148. [In Persian]. <http://ejip.ir/article-1-122-fa.pdf> [In Persian].
- Garavand, A.K., Qeisarbeigi, M., & Shiri, M., (2018). *Development Report of Ilam Province*. Planning Deputy of Ilam Province governorship. [In Persian]
- Ilam Province Governorate Studies Center, (2018). [In Persian]
- Moghadisi, S., (2014). *Evaluation of the capabilities of sustainable rural development with an emphasis on the production of medicinal plants, a case study: Semnan province*,

- Miami city, Kalpoosh district*. Master's thesis, Faculty of Humanities, Department of Rural Geography, Islamic Azad University, Central Tehran branch. [In Persian]
- Presidency of I.R.I. Plan and Budget organization(2016). *Detailed energy statistics in Ilam province*.<https://www.amar.org.ir> [In Persian].
 - Sabet, A., & Janat, Sh., (2017). Evaluating the trend of energy consumption from the perspective of sustainable development in Iran. *Rahyaft*, 1(1).[In Persian]
 - Salim, N.,(2020). Rural development in India: A Case Study of Oil and Natural Gas Corporation.*Indian Streams Research Journal*,(3),12.1-7. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.636.2936&rep=rep1&type=pdf>
 - Strambo,C.,Carolina,A., & Gonzalez, E.,(2020).Extraction and development: fossil fuel production narratives and counternarratives in Colombia.*Climate Policy nternational journal*,<https://doi.org/10.1080/14693062.2020.1719810>.
 - Xianbin Y., Guild, J., & Trainor, M., (2015). Energy Security and Sustainable Development Opportunities in Pacific Island Countries. *Sustainability of Energy Systems*,<https://doi.org/10.1002/9781118991978.hces044>.
 - Zodbín, M., (2016). *Investigating the impact of sustainable development on the social and economic inequality of women in the summer cottage village of Kushk Zar Saujblaq*. Master's thesis, Faculty of Humanities, Department of Rural Geography, Islamic Azad University, Islamic Branch, Tehran Science and Research Branch. [In Persian].
 - Zohoriyan Mehr, M.J., (2011). Methodical replacement of fossil resources with biomass: a strategic necessity. *Basparesh research-educational quarterly*, 1(1), 21-36.http://basparesh.ippi.ac.ir/article_928.html[In Persian].